

Prosjektrapport nr. 5/2013

Kvinneres politiske interesse og deltakelse

May-Linda Magnussen og Christine Svarstad

Agderforskning

Stemmerettsjubileet

1913 • 2013 | VEST-AGDER

Tittel Kvinner politiske interesse og deltakelse
Forfattere May-Linda Magnussen og Christine Svarstad
Rapport Prosjektrapport nr. 5/2013
ISBN-nummer Trykk
ISSN-nummer 0808-5544
Trykkeri Kai Hansen, 4626 Kristiansand

Bestillingsinformasjon

Utgiver Agderforskning
Gimlemoen 19
N-4630 Kristiansand
Telefon 48 01 05 20
Telefaks 38 14 22 01
E-post post@agderforskning.no
Hjemmeside <http://www.agderforskning.no>

Forord

Vi vil takke Ragna Marie Henden, fylkesleder for stemmerettskomiteen i Vest-Agder, og Åsta Lovise Einstabland, fungerende leder i Senter for likestilling ved Universitetet i Agder, for godt samarbeid i dette prosjektet. Vi vil også takke stemmerettskomiteen, Senter for likestilling og Agderforskning for finansiering. Vi er også takknemlige overfor de kvinnelige politikerne som våren 2013 møtte oss for å diskutere hvordan vi kan rekruttere flere kvinner til politisk deltakelse fremover. En stor takk går også til Sivert Urstad ved Kirkeforskning i Oslo, som har kvalitetssikret arbeidet vårt på aller beste måte.

Vi vil benytte denne anledningen til å ønske norske kvinner og menn hjertelig til lykke med 100-årsjubileet for kvinners stemmerett, og til å oppfordre til fortsatt innsats for å få flere kvinner inn i politikken. Forskningsbasert kunnskap er avgjørende i det videre arbeidet for å få flere kvinner inn i politikken, for å få dem til å bli og for at de skal ha reell makt.

Kristiansand, mai 2013

May-Linda Magnussen og Christine Svarstad

Innholdsfortegnelse

FORORD.....	I
INNHOLDSFORTEGNELSE.....	II
1 INNLEDNING.....	1
Hvorfor er dette prosjektet viktig?	1
Om prosjektet.....	3
2 MEDIA.....	7
3 ORGANISASJONSLIV.....	8
4 POLITIKK: INTERESSE OG MOTIVASJON	9
5 POLITISK DELTAKELSE: VALGDELTAKELSE	14
Kommunevalget 2011	14
Stortingsvalget 2009.....	17
6 POLITISK DELTAKELSE: Å VÆRE MEDLEM I ET POLITISK PARTI	19
7 POLITISK REPRESENTASJON	21
8 UTVELGELSESPROSESSER	27
9 PERSONVALG	28
10 KVINNER OG POLITIKK: OPPSUMMERING, DISKUSJON OG VIDERE FoU	29
11 APPENDIKS: REGRESJONSANALYSER.....	34
LITTERATURLISTE	39
FOU INFORMASJON.....	44

1 Innledning

Denne rapporten omhandler norske kvinners politiske interesse og deltakelse, nasjonalt og på fylkesnivå på enkelte områder der det har vært mulig. Den regionale komiteen for stemmerettsjubileet 2013 i Vest-Agder har tatt initiativ til prosjektet og er prosjekteier, og prosjektet har vært organisert som et samarbeid mellom stemmerettskomiteen, Agderforskning og Senter for likestilling ved Universitetet i Agder. Det er også finansiert av disse tre partene. Prosjektet har benyttet seg av foreliggende statistikk fra Statistisk Sentralbyrå, tidligere forskning og har i tillegg analysert tilgjengelige data fra Norsk Monitor. Selv om kunnskapen som er sammenstilt og generert i noen grad kan brukes til å utvikle tiltak for å øke kvinners politiske interesse, motivasjon, deltakelse og representasjon, så bidrar den aller mest til *å identifisere problemstillinger og hypoteser som trenger mer forskning*. Skal vi målrette innsatsen for å få flere kvinnelige politikere, trenger vi rett og slett mer kunnskap på en del områder.

Hvorfor er dette prosjektet viktig?

Norge ble formelt sett et «ordentlig» demokrati i 1913, da norske kvinner fikk stemmerett og også ble valgbare til folkevalgte forsamlinger på lik linje med menn. Likestilling handler imidlertid ikke bare om like formelle rettigheter, men om kvinners og menns – og andre gruppers - reelle mulighet til å delta og ha makt på ulike samfunnsarenaer. Å få valgt kvinner inn i de folkevalgte forsamlingene har vært en lang og treg prosess, og selv om vi har kommet langt, har vi fremdeles en vei å gå. På Sørlandet – hvor vi er minst likestilte i landet både i hjemmet og på offentlige arenaer, og både i hvordan vi tenker og i vår praksis¹ - har vi spesielt langt å gå også politisk sett. Mye

¹ Agderfylkene rangeres som de minst likestilte delene av landet målt med SSBs indikatorer for kjønnslikestilling, og utmerker seg spesielt ved kvinners svake tilknytning til arbeidslivet (Magnussen, Mydland og Kvåle 2005, Ellingsen 2010). Kvinner på Agder har markant mindre lønnsarbeid enn kvinner andre steder i landet (Kitterød 2010, Kitterød og Rønsen 2011): Andelen kvinner i arbeidsstyrken er lav, og landsdelen har også markant flere kvinnelige uførepensjonister enn landsgjennomsnittet (Ellingsen, Jeppesen, Røed og Jentoft 2009). Landsdelen skiller seg imidlertid aller mest fra landet forøvrig i andelen deltidsarbeidende kvinner. I 2010 jobbet drøyt 46 % av sysselsatte kvinner i agderfylkene redusert, mot et landsgjennomsnitt på drøyt 36 prosent (SSBs indikatorer for kjønnslikestilling i kommunene). Det er også slik at sørlandske kvinner jobber kortere deltidsstillinger enn deltidsarbeidende kvinner andre steder i landet (SSB 2009, spesialbestilt kjøring). Kvantitative studier viser at også arbeidsdelingen i hjemmet – delingen av hus-, omsorgs- og vedlikeholdsarbeid - er mest tradisjonell på Agder, og spesielt i spredtbygde strøk av regionen (Lima og

tyder på at skillet mellom menns og kvinners arbeid over noe tid har vært spesielt skarpt på Sørlandet. Dette skillet sammenfaller med skillet mellom den offentlige og den private sfære. Samtidig *har* kvinner vært aktive i den delen av den offentlige sfæren vi gjerne kaller sivil sektor eller sivilt samfunn. De synes imidlertid å ha engasjert seg mest i organisasjoner uten direkte politisk makt.

Hvorfor skal vi bry oss om kvinneandelen i politikken? Eller om hvorvidt et mangfold av etnisiteter, seksuelle orienteringer og aldersgrupper er representert der viktige politiske beslutninger diskuteres og tas? Eller hvorvidt personer med nedsatt funksjonsevne og fra alle sosiale lag er med og bestemmer hvordan det fremtidige samfunnet skal se ut? Er det egentlig et problem at etnisk norske menn i 40- og 50-årsalderen, ofte med høyere utdanning, har mer politisk makt enn det deres andel i befolkningen burde tilsi? Ja, demokratisk sett er det problematisk dersom de som tar beslutninger på vegne av oss ikke avspeiler befolkningens sammensetning. Det har blant annet med ståsted å gjøre. Sosiologen Dorothy Smith (2005) viser hvordan kvinners inntog i sosiologien endret hele faget. Kvinners tradisjonelle arenaer og erfaringer ble gjort sosiologisk interessante, og den såkalt feministiske vitenskapskritikken utfordret den etablerte samfunnsvitenskapen på helt fundamentale – og helt nødvendige – spørsmål. Vi erfarer alle verden fra et visst *ståsted*, fra et liv med vår familie, vår jobb, våre sosiale relasjoner. Dette ståstedet har betydning for hva vi har mulighet til å få øye på: Vi er i posisjon til å se noe, samtidig som det er andre ting vi ikke klarer å se fra «der vi står». Vi sier ikke at middelaldrende, hvite, heteroseksuelle, mannlige politi-

Jensen 2012). Holdningene til likestilling er også mest tradisjonelle på Sørlandet (Kjeldstad og Lima 2010, Hellevik og Hellevik 2012). (Dette understøttes også av en undersøkelse som viser at par hvor kvinnen er hjemme- eller deltidsarbeidende har de mest tradisjonelle holdningene til likestilling (Lappegård og Kjeldstad 2010: side 20). Også Hellevik og Hellevik (2012: side 158) finner samsvar mellom likestillingsholdninger og –praksis, og finner at likestillingsholdninger har en selvstendig effekt på praksis). Disse kan i alle fall delvis knyttes til religiøsitet: Religiøst aktive i Vest-Agder er mer skeptiske til likestilling enn religiøst aktive andre steder i landet, og det er også langt flere som er religiøst aktive i Vest-Agder enn i landet for øvrig (Magnussen, Repstad og Urstad 2012). Kvalitativ forskning har også vist hvordan i alle fall deler av regionen er sterkt preget av normer om at «den gode mor» bør jobbe redusert for å gjøre seg tilgjengelig for barna (Magnussen, Mydland og Kvåle 2005: side 199). En historie med mye industri og utstrakt skipsfart har vært trukket frem som mulige andre årsaker til at skillene mellom menns og kvinners arbeid er skarpere på Sørlandet enn andre steder i landet og til at holdningene til arbeidsdeling mellom kjønnene er relativt tradisjonelle (Magnussen, Mydland og Kvåle 2005).

kere ikke kan kjempe for en politikk som gagnar unge lesbiske innvandrerkvinner. Vi sier imidlertid at sjansene er store for at disse kvinnene har erfaringer og et blikk på verden disse mennene ikke nødvendigvis har tilgang til. Så lenge kjønn, etnisitet, sosial klasse og alder systematisk påvirker hvordan vi lever og tenker, så vil det være viktig at et mangfold langs alle disse dimensjonene er representert der den politiske makten utøves. Også et mangfold langs dimensjonene funksjonsevne og seksuell orientering er viktig. Man kan argumentere for at bare når politikerne avspeiler befolkningens mangfold så er samfunnsutviklingen folkestyrt i ordets rette forstand. Et mangfold av ståsteder øker også mulighetene for å belyse en sak fra mange sider og derigjennom ta gode beslutninger. Hvem som er politikere vil ikke minst påvirke hva som gjøres til politiske saker i utgangspunktet – hva som ses som politisk interessant og relevant.

Prosjektet i denne rapporten er viktig fordi det sammenstiller og gir oss kunnskap om kvinners politiske interesse og deltakelse – både om status og om hva som påvirker den politiske interessen, motivasjonen, deltakelsen og representasjonen. Slik kunnskap trengs for å kunne jobbe målrettet og systematisk for å øke kvinners aktivitet og makt på den politiske arenaen. Samtidig er det som nevnt slik at prosjektet aller mest identifiserer problemstillinger som trenger videre utforskning. Skal vi målrette innsatsen for å rekruttere flere kvinner til politikken, trenger vi mer kunnskap.

Om prosjektet

Av ressurs hensyn, og på bakgrunn av kjønnsdimensjonen i stemmerettsjubileet, så er det nettopp kjønnslikestilling som får mest fokus i denne rapporten. Kjønnslikestilling i politikken trengs på nasjonalt nivå, men som nevnt bør vår egen landsdel ha et særskilt fokus på kvinners politiske deltakelse. Vi hadde landets laveste andel kvinnelige listekandidater ved forrige kommune- og fylkestingsvalg, og har også den laveste andelen kvinnelige kommunestyrerepresentanter i landet.

NOU 2012:15, Politikk for likestilling, legger i sitt kapittel om demokrati vekt på tre områder som er viktige i et bredt demokratisk perspektiv: De ser på folkevalgte forsamlinger, på medieoffentligheten og på organisasjonslivet. At de folkevalgte forsamlingene er viktige, er intuitivt forståelig for de fleste. Også media og organisasjonslivet er også viktige demokratisk sett. Media er en arena som «formidler informasjon som gjør folk i stand til å fatte velfunderte beslutninger i eget liv og for samfunnet, og til å følge med på om representanter i folkevalgte forsamlinger følger opp det de lover velgerne ved valg» (Aalberg og Curran 2012). Derfor er det viktig hvem som har en

stemme i offentligheten. Frivillige organisasjoner utgjør på sin side sentrale kanaler til politisk innflytelse, gjennom faste møteplasser for dialog, gjennom høringsinstituttet og gjennom lobbyvirksomhet. Dermed er det, i et likestillingsperspektiv, viktig å se nærmere på hvem som er med og har makt i slike organisasjoner. Ellers er det viktig å presisere at kjønnsbalanse i politisk representasjon ikke nødvendigvis innebærer at menn og kvinner har like mye politisk makt (Dahlerup 2011). NOU 2012:15 stadfester at balansert representasjon likevel, over tid, en sterkere indikasjon på likestilling enn det vedvarende underrepresentasjon er.

I vårt arbeid har vi vært begrenset av de mulighetene foreliggende statistikk gir oss, samt av de analysemulighetene vi finner i Norsk Monitor sine data. Begrensede ressurser har også nødvendiggjort en nokså streng prioritering. Inngående analyser av media og frivillige organisasjoner har vi ikke hatt rom for, men vi refererer andres forskning og gjør også noen egne analyser. Når det gjelder politisk aktivitet eller deltakelse, har vi imidlertid valgt å ikke bare se på kvinners politiske representasjon, men også på politisk interesse og motivasjon og på politisk deltakelse i bredere forstand enn det NOU 2012:15 gjør. Det betyr at både såkalt konvensjonell og ukonvensjonell politisk aktivitet er med². Å være aktiv i et politisk parti regnes som konvensjonell politisk deltakelse, mens det å poste et politisk innlegg på sosiale medier regnes som ukonvensjonell politisk deltakelse. Rent konkret er det slik at vi:

- med hjelp av SSBs statistikk sier noe både om kvinners politiske interesse, deltakelse og representasjon, i landet som helhet og for Agder der det er mulig.
- med data fra Norsk Monitor analyserer variabler som spiller inn på kvinners politiske interesse og deltakelse. Her har vi kun kjørt analyser på nasjonalt nivå, for å få nok svar.
- gir innblikk i viktige forskningsbidrag på relevante områder. Her har NOU 2012:15 *Politikk for likestilling* vært svært nyttig.

En relevant kritisk innvending er at de variablene Norsk Monitor har på politisk deltakelse ikke er de beste. Vi er enige, men har som sagt måttet forholde oss til de analysemulighetene som ligger i et allerede foreliggende datamateriale.

Når det gjelder våre egne analyser, har vi gjennomført multipl lineær regresjon. Slike analyser gir anledning til å se den enkelte uavhengige varia-

² Det betyr at vi fanger opp noen former for politisk aktivitet i media, som for eksempel det å skrive en kronikk i avis eller poste et politisk innlegg på sosiale medier.

bels effekt på den avhengige når de øvrige variablene i regresjonsmodellen holdes konstante. En variabel kan beskrives som et konkret kjennetegn ved det vi skal undersøke, en enhet, som for eksempel *kjønn*. En variabel varierer med verdier, og for vårt eksempel vil disse verdiene være *mann* og *kvinne*. I en multippel lineær regresjon ønsker vi å undersøke sammenhenger mellom mange variabler. Vi skiller derfor mellom én avhengig variabel og flere uavhengige variabler. En avhengig variabel kan for eksempel være politisk interesse. Hvor politisk interessert man er vil avhenge av en eller flere variabler, som for eksempel utdanning, landbakgrunn og alder. Disse kalles uavhengige variabler. De uavhengige variablene kan sammen brukes til å forklare variasjon i en avhengig variabel. En av de største fordelene med multippel lineær regresjon er at vi kan se på sammenhengen mellom de uavhengige og den avhengige variabelen og hvilken retning de påvirker, samtidig som vi kan si noe om styrkeforholdet mellom de uavhengige variablene - det vil si *hvilken* uavhengig variabel som påvirker mest og minst i modellen. Vi har kjørt regresjonsanalyser for hele utvalget vårt og også for menn og kvinner hver for seg. Denne fremgangsmåten har fått frem interessante forskjeller.

I forkant av regresjonsanalysene sjekket vi for multikollinearitet, det vil si tilnærmet lineære sammenhenger mellom to eller flere variabler. Fravær av multikollinearitet er en forutsetning for å kunne foreta en lineær regresjonsanalyse. Ved hjelp av korrelasjonsanalyser så vi hvorvidt variablene korrelerte og på grad av samvariasjon. I en korrelasjonsmatrise finner vi styrken (verdien) og retningen (negativ eller positiv) for en slik samvariasjon mellom variablene.

Representativitet

Datamaterialet vi analyserer er hentet fra Norsk Monitor, og er utarbeidet av IPSOS MMI. Dette er et omfattende materiale som baserer seg på undersøkelser gjennomført annethvert år siden 1985. Utvalget er landsrepresentativt for befolkningen 15 år og eldre, og har ingen øvre aldersgrense. Totalt inneholder utvalget svar fra 24 232 kvinner og 23 260 menn³. For vårt formål benytter vi svarene til de respondentene som er 18 år og eldre.

De opprinnelige skjevhetene⁴ i datamaterialet i Norsk Monitor korrigeres det for gjennom veiing av utvalget. Veiingen sikrer at fordelingen etter kjønn,

³For våre undersøkelser vil dette antallet variere med hvilke spørsmål vi ser på, og hvor mange som har svart på dette.

⁴ En underrepresentasjon av de yngste og eldste, og en overrepresentasjon av femti- og sekstiåringer.

alder og bosted i utvalget tilsvarer den en har i befolkningen totalt i følge SSBs befolkningsstatistikk.

2 Media

Med vårt datamateriale har vi ikke hatt mulighet til å studere medias politiske rolle. Vi vil imidlertid oppsummere annen relevant forskning på området, siden media er allment anerkjent som en viktig institusjon i demokratiske samfunn og siden det er tette koblinger mellom politikk og media. NOU 2012:15 omtaler mediene som en arena for ytringer og diskusjon, en arena for informasjon og en arena der oppfatninger dannes og det beredes grunn for beslutninger. I et likestillingsperspektiv er det derfor relevant å spørre hvorvidt kjønnene både kvantitativt og «kvalitativt» har den samme representasjonen. Eide (2006) mener marginalisering i mediene utgjør et demokratisk problem, fordi noen erfaringer får en stemme mens andre ikke gjør det. Marginalisering kan også, slik det hevdes i NOU 2012:15, handle om såkalt reduksjonisme, essensialisering og stereotypifisering. Det at journalister har en hang til å spørre kvinner om barn og familieliv er ett eksempel på hvordan menn og kvinner behandles ulikt i mediene.

Flere undersøkelser har undersøkt kvinnerepresentasjonen i norske medier. Allern (2001) viste i sin analyse av ti norske aviser at rundt 80 prosent av personkildene var menn og at andelen kvinnelige kilder var nesten dobbelt så stor i såkalte featureartikler som i nyhetsartikler. Det ble også tydelig at kvinnelige journalister brukte rundt dobbelt så mange kvinner som kilder som det deres mannlige kolleger gjorde, noe som viser at det også betyr noe hvem som er journalister. Andre undersøkelser har vist at kvinner i 2006 utgjorde 17 av de 100 mest omtalte personene i norske medier⁵ og at kvinner sommeren 2009 forfattet 25 prosent av leserinnlegg og kronikker i åtte av de største papiravisene (Falkenberg og Nilsen 2009). Ytterligere andre studier (Krogstad 2004a og 2004b) viser at menn, innenfor en gitt periode, brukte opp nesten 70 prosent av taletiden TV2 og NRK brukte på politiske debattprogrammer. Også etniske minoriteter mangler tilstedeværelse i medieoffentligheten.

⁵ Undersøkelsen ble utført av Norsk samfunnsbarometer.

www.aftenposten.no/kultur/article1203751.ece

3 Organisasjonsliv

Også frivillige organisasjoner omtales som en viktig demokratisk arena. Deltakelse i denne delen av sivil sektor bygger sosiale relasjoner og sosiale nettverk, tillit i samfunnet vårt og bidrar også til å utvikle demokratisk kompetanse (Rappana Olsen 2009). Vi kan også legge til at det er en arena å bli synlig på. Dette gjelder ikke minst for personer med minoritetsbakgrunn. Mange frivillige organisasjoner har også politisk makt, og mens de politiske partiene forvalter direkte politisk makt, så er der også mange andre organisasjoner med stor politisk innflytelse. Dermed er det relevant å se på menns og kvinners deltakelse og makt i frivillig organisasjonsliv.

Oppsummert sett ser kjønn ut til å spille en rolle på toppledernivå i det frivillige organisasjonslivet (Skjeie og Teigen 2003, Teigen 2012), mens det ellers ikke spiller noen særlig rolle for verken deltakelse eller makt (Wollebæk og Sivesind 2010). Dette gjelder på overordnet nivå, og selvfølgelig kan det være store forskjeller mellom ulike typer organisasjoner. Nevnte kjønnsforskjell i organisasjonenes toppledelse gjaldt særlig arbeidsgiver- og næringsorganisasjoner, men også andre. I 2003 hadde arbeidsgiver- og næringsorganisasjoner 93 prosent menn i topp-posisjoner. I frivillige organisasjoner og idrettsorganisasjoner var mannsandelen blant topplederne på 73 prosent, mens den var på 64 prosent i arbeidstakerorganisasjoner. Nye tall fra 2011 (Teigen 2012) viser ingen endring i organisasjonseliten totalt sett.

Ellers er det relevant å nevne at de sosiale forskjellene i det norske organisasjonssamfunnet er økende, ved at de med lav utdanning og inntekt deltar mindre enn før. Dette er tilfelle både når det gjelder organisasjonsmedlemskap og deltakelse i frivillig arbeid. Det er også slik at personer med minoritetsbakgrunn i mindre grad enn andre er medlemmer i frivillige organisasjoner og også sjeldnere har styreverv (Wollebæk og Sivesind 2010).

4 Politikk: Interesse og motivasjon

Kjønnsforskjeller i politisk interesse og motivasjon for politisk arbeid er interessant i et demokratiperspektiv, fordi det gir innspill til arbeid for å rekruttere flere kvinner. Undersøkelser fra SSB og også andre studier viser at kvinner er noe mindre interessert i utenrikspolitikk, «generell politikk» og rikspolitikk enn det menn er, men like opptatt av lokal- og regionalpolitikk. (Medborgerundersøkelsen 2001 (MM1 2001), Lokaldemokratiundersøkelsen 2007 (ISF 2007). SSB-undersøkelsene viser også at kvinner er mer interesserte i velferdspolitikk enn det menn er. Kvinner er også relativt oftere opptatt av politiske enkeltsaker enn det menn er (Strømsnes 2003). Saglie (2009) og også Lokaldemokratiundersøkelsen fra 2007, viser også hvordan kvinner som er aktive i lokalpolitikk er mer saksorienterte enn menn. Med det menes at de nevner saker og misnøye med politikk oftere enn det mennene gjør. Mennene legger på sin side mer vekt på kontaktene og læringen politisk deltakelse gir. Studien viser også tydelig at kvinner og ungdom utmerker seg ved å mene at de behøver kunnskap *før* de melder seg til politisk tjeneste. Aars og Christensen (2011) oppsummerer imidlertid med at den uutnyttede politiske deltakelsesreserven er omtrent like stor blant kvinner som blant menn. Kvinner ber imidlertid sjeldnere selv om å få plass på en valgliste enn det menn gjør (Ringkjøb og Aars 2008). Spesielt unge menn ber langt oftere enn andre om å få stå på liste (Berglund 2005).

Mens mellom 40 og 50 prosent av mannlige kommunestyremedlemmer gjenvelges, gjør kun rundt 30 prosent av kvinnene det samme. Den viktigste årsaken til dette er at kvinner i større grad takker nei til en ny periode (Ringkjøb og Aars 2008). Dette sier noe om at kvinners motivasjon for politisk arbeid synker mer enn det menns motivasjon gjør når en har blitt valgt inn, og det er viktig å finne ut mer om denne forskjellen. Undersøkelser av de som har trukket seg, viser at det at «politisk aktivitet tar for mye tid» er den grunnen som nevnes hyppigst av både menn og kvinner (Berglund 2005). Hvilken motivasjon representantene går inn i arbeidet med, kan ha betydning for hvor lenge de blir værende. Ringkjøb og Aars (2008) viser at kvinner i utgangspunktet er mer motvillige kandidater enn det menn er, og Berglund (2005) viser at kvinner har kortere fartstid i partipolitisk arbeid enn det menn har når de nomineres. Kvinnene melder seg oftere inn i forbindelse med nominasjonen.

Når det gjelder politisk interesse, har vi gjennomført egne analyser⁶ av data-materialet i Norsk Monitor. Hva kan forklare variasjon i politisk interesse? Enklere sagt: Hvilke faktorer gjør noen kvinner mer interessert i politikk enn

⁶ Multivariate regresjonsanalyser. For mer informasjon, se metodekapittel og appendiks.

andre? Respondentene i Norsk Monitor har blitt bedt om å svare på spørsmålet «I sin alminnelighet, hvor interessert er du i politikk?», og vi har altså analysert svarene på dette spørsmålet opp mot en lang rekke variabler.

Ser vi på både menn og kvinner, finner vi at **alder** er den variabelen som forklarer mest av variasjonen i politisk interesse. Unge er mindre interessert i politikk enn eldre, og dette gjelder altså for begge kjønn. Politisk interesse øker dermed med alderen – og interessen er som oftest størst for aldersgruppen 45-54 år (Sagen m.fl. 2008). Selv om det datamaterialet vi har tilgang på kun tar for seg politikk på et *generelt* grunnlag⁷, viser Strømsnes (2003) at unge voksne under 35 år er den gruppen som har minst interesse for lokaldemokratiet. I denne gruppen er det faktisk flere som oppgir at de har en større interesse for internasjonal politikk enn for lokalpolitikk. Interessen for de nære ting og lokalpolitikken er størst blant personer i aldersgruppen 65-74 år. Likevel viser det seg at det er de unge som oftest diskuterer politikk oftest, og det er også de som oftest forsøker å overtale andre til å innta samme politiske standpunkt som dem selv. Disse dataene viser også at dersom en vokser opp i et hjem hvor politikk diskuteres er det altså større sannsynlighet for at man selv interesserer seg for politikk, diskuterer politikk, søker informasjon om politikk og har kunnskap om politikk.

I våre analyser av hva som spiller inn på politisk interesse, er **utdanning** den variabelen som fremstår med nest størst forklaringskraft. Kvinner (og menn) med høy utdanning er mer interessert i politikk enn kvinner (og menn) med lavere utdanning. Det er også tidligere grundig dokumentert (Hansen og Tjerbo 2003, OECD 2009) at personer med høy utdanning har større sannsynlighet for å engasjere seg politisk enn personer med lavere utdanning. Sammenhengene mellom utdanning og politisk interesse kan være mange. Vi kan se for oss at selve utdanningen – det vil si kunnskapen man tilegner seg - kan anspore til politisk interesse (se referanse til Ødegård 2007 under). Vi kan også se for oss at høyt utdannede personer er i yrker og posisjoner som utgjør gode ståsteder å se mer overordnede samfunnsmessige problemstillinger fra, og kanskje opplever de i større grad at engasjement og deltakelse «nytter» og utgjør en forskjell. De med høyere utdanning regnes også ofte for å utgjøre de mest «refleksive» delene av befolkningen (Aarseth 2008). Det er ikke urimelig å anta at denne refleksiviteten kan føre til politisk interesse.

⁷ Spørsmålsformuleringen for den variabelen vi tar utgangspunkt i lyder: «I sin alminnelighet, hvor interessert er du i politikk?». Det gjøres ingen spesifiseringer ut over dette.

Vi finner også en signifikant sammenheng mellom **deltakelse i frivillige organisasjoner**⁸ og hvor interessert man er i politikk. Det betyr at det er større sannsynlighet for at kvinner som deltar i slike organisasjoner er politisk interessert enn de som ikke gjør det. Denne sammenhengen er også signifikant for menn. Politikk gjennomsyrrer det meste i samfunnet, og politisk interesse kan ta mange former. Det er mange måter å «gi sin stemme» på, og en av dem er denne. Kvinner er som nevnt oftere opptatt av enkeltsaker enn menn (Strømsnes 2001), et funn også vi ser antydning av ved at den nevnte sammenhengen er noe sterkere for kvinner enn for menn. Funnet knyttet til frivillige organisasjoner peker mot at det i et likestillingsperspektiv kan være viktig både å mobilisere kvinner til deltakelse i såkalt sivil sektor (frivillig organisasjonsliv), samt mot at organisasjonslivet utgjør en viktig rekrutteringsbase for de politiske partiene. I kommuner kan vi tenke oss at der er grupper i befolkningen som verken er politisk aktive eller aktive i lokalt organisasjonsliv. Det å rekruttere disse inn i organisasjonslivet kan være ett steg på veien mot økt politisk deltakelse.

Vi finner også at **yrkesstatus** har betydning for politisk interesse. Ikke uventet er mennesker uten en stabil tilknytning til arbeidslivet – trygdede, arbeidsledige, alderspensjonister og gifte uten betalt arbeid - relativt mindre interessert i politikk enn andre. Det kan handle om manglende ressurser, om generell avmaktfølelse, om at man føler seg stigmatisert og om at man naturlig nok ofte har egne utfordringer som tar mye «plass». Det kan imidlertid også handle om at det å ikke være tilstede på den viktige samfunnsarenaen arbeidslivet utgjør, virker demotiverende for politisk deltakelse. Vi kan se for oss at både arbeidsliv og frivillig organisasjonsliv er offentlige arenaer hvor vi bygger selvfølelse og faglige og sosiale ressurser og hvor vi utsettes for andres meninger og danner våre egne, og at solid deltakelse i «det offentlige» generelt er viktig for politisk interesse og også for politisk deltakelse.

Våre analyser viser også at **antall barn** virker inn på kvinners (og menns) interesse for politikk. Desto færre hjemmeboende barn kvinnene i vårt utvalg har, desto mer interessert er de i politikk. Motsatt ser vi at interessen for politikk synker med flere barn. Denne sammenhengen er altså også signifikant for menn. Den kan både handle om at de som får flest barn er midlertidig relativt mindre samfunnsorienterte (og kanskje relativt mer familieorienterte) og om at det å ha mange barn begrenser mulighetene for å følge med i politikken. At det å ha mange barn slår ut på politisk interesse for både kvinner og menn taler for den siste sammenhengen.

⁸ Her har vi slått sammen medlemskap i totalt 17 frivillige organisasjoner.

Vi finner også en signifikant sammenheng mellom **hvilken sektor man jobber i** og hvorvidt man har interesse for politikk. Kvinner som arbeider i offentlig sektor er mer interessert i politikk enn kvinner i privat sektor. Det kan være mange ulike grunner til dette. Ansatte i det offentlige arbeider i virksomheter som er mer politisk styrte og må antakelig forholde seg til politiske beslutninger og politiske organer på en annen måte enn ansatte i det private. Vi kan se for oss at dette påvirker den politiske interessen positivt. Kanskje har offentlig ansatte også mer tillit til politikere, og kanskje ser de oftere at det å engasjere seg har noe for seg? Kanskje kan vi også si at virksomheter i offentlig sektor jevnt over i større grad er innrettet mot allmenhetens og enkelte brukergruppers ve og vel, og at også dette spiller inn. Ikke minst kan det spille en rolle at mange offentlige ansatte er såkalte «bakkebyråkrater» som står i ansikt-til-ansikt-relasjoner til brukere og slik får innblikk i både sosiale problemer og generelle samfunnsutfordringer.

Vi nevnte tidligere at andre undersøkelser viser at kvinner er mindre «generelt interesserte» i politikk enn det menn er, og at kvinners politiske interesse synes å være relativt tettere knyttet til det konkrete. Også våre analyser viser at **menn** oftere enn kvinner er generelt politisk interesserte. At kvinners politiske interesse synes å være relativt mer knyttet til konkrete, nære saker er et nyttig innspill til de politiske partiene.

Til slutt: Vi finner også at de kvinnene som **støtter likestilling** mellom menn og kvinner er relativt mer interesserte i politikk enn de som ikke støtter likestillingsvennlige påstander. Dette funnet er ikke signifikant for menn. Sammenhengen mellom det å være positiv til likestilling og det å ha politisk interesse handler antakelig om at disse variablene handler om noe av det samme. Et likestillingsengasjement er jo i stor grad et politisk engasjement: man ønsker at samfunnet skal endre seg. Samtidig kan vi ikke se bort fra at selve likestillingsengasjementet også kan stimulere den generelle politiske interessen blant kvinner.

Vi skal nå gå over til å skrive om politisk deltakelse. Det er tidligere påvist at de som er interessert i politikk, og har mer kunnskap om politikk enn gjennomsnittet, har større sannsynlighet for å være politisk aktive enn andre (Ødegård 2007). På denne måten henger politisk interesse sammen med politisk deltakelse. Det er imidlertid viktig å peke på at politisk deltakelse sannsynligvis også kan påvirke den politiske interessen positivt. Å få mer kunnskap om ting kan virke motiverende og engasjerende. Samtidig har vi altså sett at forholdsvis flere kvinner sier nei til gjenvalg. Vi kan imidlertid se for oss at dette ikke skyldes dalende politisk interesse, men andre faktorer som for eksempel manglende politiske gjennomslagskraft eller problemer med å få hverdagen til å gå opp. Vi vet at kvinner fremdeles gjør mer hus- og om-

sorgsarbeid enn menn (Vaage 2012) og også oftere har/tar mer ansvar hjemme (Lilleaas 2003, Magnussen, Mydland og Kvåle 2005, Holter, Svare og Egeland 2007), noe som med all sannsynlighet også spiller inn i det politiske livet.

5 Politisk deltakelse: Valgdeltakelse

Det å være folkevalgt er en åpenbar måte å delta politisk på, og dette kommer vi inn på i kapittel 7. Der er imidlertid også mange andre former for politisk aktivitet. Det å stemme er en form for politisk deltakelse, og data fra SSB viser at der i dag ikke er nevneverdige kjønnsforskjeller i valgdeltakelse. Innvandrere og norskfødte med innvandrerbakgrunn har lavere valgdeltakelse enn etnisk norske, men på aggregert nivå er der heller ingen kjønnsforskjell blant disse delene av befolkningen. Denne forskjellen varierer imidlertid med landbakgrunn. Kvinner fra Europa og Sør-Amerika hadde høyere valgdeltakelse enn menn fra samme områder. Menn fra Nord- og Mellom Amerika, Afrika, Asia og Oseania hadde derimot høyere fremmøteprosent enn kvinner fra samme område. Høyest deltakelse hadde menn med bakgrunn fra Nord- og Mellom-Amerika og menn fra Oseania, mens kvinner fra Asia hadde den laveste valgdeltakelsen av alle kvinnene.

I våre analyser har vi sett på forhold som virker inn på kvinners bruk av stemmeretten sin. Ut fra de dataene vi har tilgang til, hva er det som påvirker kvinners valgdeltakelse? Først presenterer vi våre analyser av valgdeltakelse i forbindelse med kommunevalg.

Kommunevalget 2011

Alder viser seg å være den viktigste forklaringsvariabelen for deltakelse i kommunevalget 2011. Unge stemmer mindre enn eldre. Denne sammenhengen er signifikant også for mennene i utvalget vårt. Aardal oppgir at valgdeltakelsen for førstegangselgere ofte ligger helt ned mot 30 prosent (Aardal 2007). Siden 1997 har valgdeltakelsen blant førstegangselgere ligget stabilt. I 1989 stemte imidlertid 78,5 prosent av førstegangselgerne, noe som kan gi grunn til bekymring. I verste fall kan det tenkes at det skapes et generasjonsskille hvor de unge som lar være å stemme aldri begynner å stemme. Så langt finnes det imidlertid ikke statsvitenskapelig forskning som bekrefter denne sammenhengen.

Aardal (2007) peker på tre hovedgrunner til at ungdom unnlater å stemme; Hovedårsaken til den lave oppslutningen blant unge velgere er at valgkampene ofte preges av politiske saker som er av mindre interesse for unge. For det andre er det ofte uklare skillelinjer mellom de ulike partienes politikk. Det gjør det uoversiktlig og vanskelig å holde seg oppdatert og informert om hva hvert enkelt parti står for, og kan føre til at mange lar være å stemme. Mange av de kanalene som partiene i dag bruker for å fronte saker

appellerer ofte ikke til unge velgere, og mange unge mister derfor oversikten over hvilket ståsted de ulike partiene har. For det tredje er det få unge politikere å stemme på. Ved forrige kommunevalg hadde partiene nominert nesten dobbelt så mange topp ti kandidater over 60 år som under 30 år. Det er grunn til å tro at det å kunne identifisere seg med dem man skal stemme på motiverer til valgdeltakelse.

Går vi tilbake til våre egne analyser, så finner vi at kvinner og menn med **ynge barn** stemmer sjeldnere enn personer med eldre barn. Vi kan se for oss at det å ha småbarn ikke bare gjør det vanskelig å avgi stemme, men at dette handler om at folk i denne perioden av livet har relativt sett har mindre fokus på politikk og kanskje dermed finner det vanskeligere å finne ut hva de skal stemme på.

Vi finner også en sammenheng mellom **kvinnens inntekt** og bruk av stemmerett ved kommunevalg. Det er en tendens til at de kvinnene som tjener mye bruker stemmeretten sin oftere enn de som tjener mindre. Dette samsvarer med funn fra tidligere forskning (Sagen m.fl. 2008), hvor man blant annet finner at grupper med høy inntekt relativt oftere benytter stemmeretten, tar direkte kontakt med politikere, deltar i aksjonsgrupper og har et politisk styrt forbruk, mens personer med lavere inntekt relativt oftere deltar i demonstrasjoner og pengeinnsamlinger. Sammenhengen mellom inntekt og valgdeltakelse i kommunevalg er i vårt materiale imidlertid ikke signifikant for menn, noe som er interessant.

Vi finner videre at **kvinnens arbeidstid** har en selvstendig effekt på valgdeltakelse. Kvinner som arbeider heltid bruker stemmeretten sin oftere enn kvinner som arbeider deltid. Mens hele 91 prosent av kvinnene som arbeider heltid brukte stemmeretten sin ved kommunevalget, oppgav 81 prosent av kvinnene som arbeider deltid at de gjorde det samme. Dette er veldig interessant i og med at vi allerede har sett tegn til at deltagelse på de offentlige arenaene arbeidsliv og frivillig organisasjonsliv bereder grunnen og motiverer til politisk deltagelse. Magnussen, Mydland og Kvåle (2005) intervjuet sørlandske kvinner om både lønnsarbeid og politisk deltagelse, og noen kvinner som hadde gått fra deltids- til heltidsarbeid mente selv at de engasjerte seg mer i jobben og tok mer ansvar som heltidsarbeidende. Noen deltidsarbeidende kvinner, på den andre siden, nevnte eksplisitt at de i all hovedsak interesserte seg i for det som skjedde innenfor husets fire vegger. Det vi kan se for oss, er at hvor mye man jobber har sammenheng med hvor man retter sitt fokus og sin interesse: Kanskje er det slik at de som jobber redusert er relativt mer familieorienterte, mens de som jobber heltid er relativt mer samfunnsorienterte? Det kvalitative datamaterialet fra 2005 tyder på det. Vi kun-

ne sett for oss at deltidsarbeidende kvinner hadde spesielt gode rammebetingelser (i form av tid) for både stemmegivning og annen politisk deltakelse. Kanskje er det imidlertid slik at de kvinnene som jobber fullt også er mer politisk aktive, og at dette skyldes mer en bakenforliggende generell livsorientering – tanker om hva som er viktig i livet – enn akkurat hvor mye tid man har til rådighet. Så er det selvfølgelig også sånn at hvor mye tid man har til ting ikke er en objektiv størrelse, men tvert om har mye sosialt og symbolsk klebet til seg. Det ble tydelig i en undersøkelse av kvinner i sørlandsk prosess- og olje-/gassindustri (Magnussen og Svarstad 2012a, Magnussen og Svarstad 2012b), hvor kvinner som jobber langt mer enn den gjennomsnittlige sørlandske kvinne allikevel mente de fant en god balanse mellom arbeids- og familieliv.

Tidligere nevnte vi at personer utenfor arbeidslivet var mindre politisk interesserte enn andre. Våre analyser knyttet til valgdeltakelse viser at spesielt **arbeidsledige** utmerker seg ved å bruke stemmeretten sin sjeldnere enn andre grupper. Også disse funnene sannsynliggjør hypotesen over. Vi nevnte tidligere at høyt utdannede er relativt mer politisk interesserte enn lavt utdannede. Analyserer vi valgdeltakelse ved kommunevalg, ser vi at **høyt utdannede** menn og kvinner også relativt oftere benytter seg av stemmeretten sin, og altså i alle fall delvis tar interessen sin ut i praksis.

Vi har også sett på om det er en sammenheng mellom grad av **religiøsitet** og bruk av stemmerett ved kommunevalg, blant annet gjennom påstanden «religion gir meg de beste svarene på alle vesentlige spørsmål jeg stiller meg selv». Våre analyser viser at de kvinnene som er uenige i dette utsagnet bruker stemmeretten sin mer enn de som er enige. Denne sammenhengen er ikke signifikant for menn⁹. Når man mener religion gir svar på de vesentlige spørsmål i livet, mener man kanskje at det som skjer er styrt av andre krefter enn de politiske, noe som kan virke demotiverende på valgdeltakelse. Samtidig er det interessant at det kun er de religiøse kvinnene som stemmer relativt sjeldnere. Kan det ha med en generell familieorientering å gjøre? Undersøkelser viser at religiøst aktive er mer skeptiske til likestilling – spesielt likestilling i form av at kvinner skal bruke mer tid utenfor hjemmet – enn det

⁹ På den andre siden finner vi at det å være personlig kristen øker kvinners valgdeltakelse. Vi hadde grunn til å tro at dette i stor grad handlet om at kristne vil ønske å prege samfunnsutviklingen ved å stemme Kristelig folkeparti. Tilleggsanalyser i form av krysstabeller bekreftet denne antakelsen, og dermed kan vi si at det å være personlig kristen ikke øker sannsynligheten for å stemme generelt, men for å stemme KrF.

personer som ikke er religiøst aktive er (Magnussen og Repstad 2010)¹⁰. Eller/og kan det være sånn at selv om deltakelse i frivillig organisasjonsliv generelt ser ut til å fremme politisk deltakelse, så virker et religiøst engasjement i motsatt retning? Kan det være at religiøse kvinner er spesielt lite motiverte for å bruke tid på ting som ikke veldig konkret kommer familien til gode? Inn i denne diskusjonen må det presiseres at det er mange måter å «måle» religiøsitet på, og at den påstanden som gir utslag i våre analyser er ganske «sterk». Det skal litt til å si at religion gir de beste svarene på alle vesentlige spørsmål.

Vi finner også at det å **bo i rurale** strøk øker kvinners sannsynlighet for å stemme ved kommunevalg. Det er grunn til å koble dette til kvinners særlige interesse for det nære og konkrete, som vi har nevnt tidligere. Vi kan anta at man kommer tettere på både politikerne og politiske saker når man er bosatt i ei bygd. Vi finner altså at kvinner som bor i en storby sjeldnere benytter seg av stemmeretten sin ved lokalvalg enn de som bor i mindre byer og i bygder. Vi finner også en signifikant sammenheng mellom bosted og bruk av stemmerett ved kommunevalg for menn, men her ser vi tvert om at det er mennene som bor i storbyen som har størst sannsynlighet for å stemme ved kommunevalg.

Også i våre analyser finner vi at **kjønn** påvirker stemmegivning ved kommunevalg. Kvinnene i vårt utvalg stemmer oftere ved kommunevalg enn det mennene gjør. Til slutt: Mens de med mange barn altså oppga å være mindre politisk interesserte enn de med færre barn, så er det altså slik at de med mange barn stemmer oftere enn de som har færre barn. Hva som ligger i disse tilsynelatende sprikende funnene er vanskelig å si. Kanskje oppleves det som så viktig å stemme at den mindre interessen derfor ikke påvirker valgdeltakelsen?

Stortingsvalget 2009

Når vi analyserer deltakelse i stortingsvalget 2009, så finner vi mange av de samme sammenhengende som for deltakelse i kommunevalg. Alder, utdanning, barns alder, religiøsitet, kjønn: Alle disse spiller en rolle også for sannsynligheten for å avgi stemme ved stortingsvalg. Men når det gjelder kjønn så virker altså denne variabelen i motsatt retning: I stortingsvalgene stemmer menn noe oftere enn kvinner. Vi ser imidlertid at sammenhengen mellom alder og valgdeltakelse er noe svakere for stortingsvalg enn kommunevalg, det

¹⁰ Her må det imidlertid presiseres at det å være religiøst aktiv (det å delta på gudstjenester med mer) ikke er synonymt med å «finne alle svar i religionen».

samme ser vi for det å ha barn under skolealder. Alt i alt finner vi færre statistisk signifikante sammenhenger i analyser av deltakelse i stortingsvalg enn i analysen av deltakelse i kommunevalg. Verken kvinners inntekt, kvinners arbeidstid, hvorvidt man er arbeidsledig, hvorvidt man bor i rurale strøk eller hvorvidt man er likestillingsorientert spiller inn på deltakelse i stortingsvalg.

6 Politisk deltakelse: Å være medlem i et politisk parti

SSB-tall viser at menn noe oftere er medlem av et politisk parti enn det kvinner er. 9 prosent av mennene var i 2011 medlem i et parti, mot 6 prosent av kvinnene. Menn er også noe oftere politisk *aktive* i et parti enn det kvinner er. Tall fra SSB viser videre at kvinner noe sjeldnere enn menn er såkalt «ukonvensjonelt» politisk aktive, det vil si at de for eksempel sjeldnere skriver innlegg i aviser og/eller på nettsteder.

I vårt datamateriale hadde vi mulighet til å analysere hva som kjennetegner kvinner som er medlem av et politisk parti. Vår variabel har en del begrensninger i det at den kun sier noe om et faktisk medlemskap, det vil si om man er formelt medlem eller ikke. Vi får ikke vite noe mer utover dette, og kan derfor ikke si noe om hvor politisk aktive disse kvinnene faktisk er. Det er likevel interessant å se nærmere på hvilke kvinner som velger å melde seg inn i et parti. Forklaringsmodellen som ble brukt i regresjonsanalysen gav en relativt lav forklaringsprosent, men de funnene som ble signifikante er like fullt signifikante, og derfor interessante.

Den største forklaringsfaktoren for medlemskap i et politisk parti er bosted, nærmere bestemt hvorvidt man vil karakterisere stedet man bor på som bygd eller by. Vi finner at det er større sannsynlighet for at kvinner som bor i **ru-rale strøk** er medlem av et politisk parti enn hva som gjelder for kvinner som bor i by. Dette finner vi også for menn. Kvinner er som nevnt mer opp-tatt av konkrete saker og saker i nærmiljøet. I en bygd er forholdene mindre, og det er kanskje lettere å relatere seg til enkeltsaker og mer nærliggende å ønske innflytelse. Kanskje senkes også terskelen for å melde seg inn i et parti av at man kjenner både politikere og politiske saker fra nærmiljøet? Kanskje er det også slik at man får forholdsvis mer innflytelse som medlem i et politisk parti på et mindre sted, noe som øker attraktiviteten?

Vi finner også en sammenheng mellom **religiøsitet** og medlemskap i et politisk parti. Her ser vi at det er større sannsynlighet for at de kvinnene som oppgir at de er *uenige* i påstanden om at «religion gir meg de beste svarene på alle vesentlig spørsmål jeg stiller meg» er medlem av et politisk parti, mens det er mindre sannsynlig at kvinner som er *enige* i påstanden er medlem av et politisk parti. Kvinner som er uenige i påstanden stemmer altså både oftere og er oftere medlemmer av et politisk parti enn kvinner som er enige i påstanden. Her må det igjen presiseres at påstanden er nokså «sterk», og

ikke indikerer at alle religiøse kvinner har mindre sannsynlighet for å være med i et politisk parti.

Vi finner også at det er større sannsynlighet for at kvinner som er **medlem av frivillige organisasjoner** også er medlem av et politisk parti. Man kunne kanskje tenkt seg at mennesker som er engasjert i for eksempel idrettslag har mindre tid til å være med i et politisk parti. Samtidig har det blitt et munnhell at den som er engasjert ett sted, gjerne er engasjert også andre steder, og at dette først og fremst har å gjøre med hva man synes er viktig i livet. Vårt funn kan tyde på at denne hypotesen kanskje har noe for seg, og den støttes også av at vi finner en signifikant sammenheng mellom **påstanden «jeg foretrekker å leve et rolig liv»** og hvorvidt man er medlem av et politisk parti. Det er større sannsynlighet for at kvinner som oppgir at de er *uenige* i denne påstanden er medlem av et politisk parti, enn de som sier seg enige. Samtidig er det igjen på sin plass å presisere at vi bare vet noe om formelt medlemskap i et politisk parti, og ikke noe om hvor mye tid man eventuelt bruker på partimedlemskap.

7 Politisk representasjon

NOU 2012:15 *Politikk for likestilling* viser at andelen kvinner i norske folkevalgte forsamlinger økte fra starten av 1970-tallet, men stagnerte ved utgangen av 1980-tallet, og at kvinneandelen aldri har kommet over 40 prosent i verken Storting eller i kommunestyrene¹¹. Hovedbildet fra kommunestyrene er at omtrent 60 prosent av dem har under 40 prosent kvinner, mens cirka 40 prosent har en kvinneandel over 40 prosent. Etter kommunevalget 2011 endte vi opp med en total kvinneandel på 43,5 prosent blant representantene.

Hvis vi ser vi på utviklingen i kvinnerepresentasjon i de nordiske landene fra 1990-tallet og frem til i dag, skiller Norge seg ut i negativ forstand. Mens de andre landene har hatt en kontinuerlig økning av kvinneandelen i perioden (Niskanen 2011, Ringkjøb og Aars 2008), er Norge mye mer preget av stagnasjon. NOU 2012:15 oppsummerer med at vi, i tillegg til å ha en vedvarende underrepresentasjon av kvinner, også har en underrepresentasjon av etniske minoriteter, de med kort utdanning og lav inntekt, ungdom og eldre i folkevalgte forsamlinger. SSB-tall viser at menn i aldersgruppen 40-59 år utgjorde 35 prosent av alle innvalgte ved kommunevalget i 2011, selv om de bare utgjorde 18 prosent av alle stemmeberettigede. Tall fra SSB viser også at blant de valgte representantene etter kommunevalget 2011 så hadde 55 prosent av kvinnene fullført en høyere utdanning av lavere eller høyere grad, mens kun 41 prosent av de mannlige representantene hadde gjort det samme.

Ser vi på kvinner med minoritetsbakgrunn, er disse imidlertid forholdsvis bedre politisk representert enn det kvinner med majoritetsbakgrunn er. Kvinneandelen var på 38 prosent blant kommunestyrerepresentanter generelt etter valget i 2011, mens den var på 42 prosent blant representantene som hadde ikke-vestlig bakgrunn (Aalandslid 2008). Det er også slik at kvinner med minoritetsbakgrunn - sammenlignet med menn med minoritetsbakgrunn - favoriseres av både de politiske partiene og av velgerne (Bråten 2001, Bjørklund og Bergh 2013). Bjørklund og Bergh viser at kvinner med minoritetsbakgrunn i mye større grad enn menn med samme bakgrunn er representert fast på Stortinget og blant statsråder, statssekretærer og rådgivere. De viser også at forholdsvis flere kvinner enn menn med minoritetsbakgrunn mener at deres bakgrunn har vært en fordel politisk sett. Samtidig viser de at mens 80 prosent av de mannlige politikerne med minoritetsbakgrunn i deres undersøkelse mener de får gjennomslag for saker, så mener bare 50 prosent av kvinnene det samme.

¹¹ Sametinget representerer et unntak med sin gode kjønnsbalanse.

Ved å se på de politiske toppstillingene i et kjønnsperspektiv kan vi si noe ikke bare om hvordan kvinner er representert i politikken, men også om hvordan den politiske makten er fordelt mellom kvinner og menn. NOU 2012:15 viser at kjønnsbalansen var god både når det gjaldt statsrådsposisjoner, statssekretærer og rådgivere i 2012. Situasjonen er imidlertid en helt annen i lokalpolitikken: Etter valget i 2011 er det 96 kvinnelige ordførere av totalt 429, noe som gir en prosentandel på rundt 20 prosent. I forrige valgperiode (2007-2011) var situasjonen tilnærmet lik. Rundt 35 prosent av varaordførerne er kvinner etter forrige kommunevalg. Også blant fylkesordførerne finner vi lav grad av kjønnsbalanse: Her er det etter valget i 2011 fire kvinnelige fylkesordførere av totalt 18. Av de valgte formannskapsmedlemmene i 2011 er 59 prosent menn, omtrent som ved valget i 2007. Fire av ti formannskapsmedlemmer ble gjenvalgt, men hovedandelen – i alt 65 prosent av de gjenvalgte - var menn.

Kjønnsbalanse er der heller ikke blant partienes gruppeledere i kommunestyrene. I perioden 2007-2011 var 69 prosent av gruppelederne menn og 31 prosent kvinner (van der Ros m.fl. 2010). Mens Stortinget har en overvekt av kvinner blant de politiske partienes gruppeledere, så er mannsdominansen stor i øvrige lederposisjoner. For eksempel har kun 3 av Stortingets 12 komiteer kvinnelig leder i perioden 2009-2013. Undersøkelser av det man kan kalle den politiske makteliten viser at kvinner utgjør 41 prosent av denne, og at endringene går svært sent (Teigen 2012). Også her kan man altså snakke om stagnasjon eller svært trege endringsprosesser. Ser vi på etniske minoriteter, er disse nærmest fraværende i den politiske makteliten, både når det gjelder nasjonal (Skjeie og Teigen 2003) og kommunal politikk. Ingen er ordførere og bare ytterst få er blitt formannskapsmedlemmer (Bergh og Bjørklund 2009).

Under følger tabeller som viser kvinners politiske representasjon på fylkesnivå - på de områdene tall er tilgjengelige fra SSB og som ikke krever særlig bearbeiding fra vår side.

Agderforskning

Tabell 1. Antall og prosentandel kvinnelige ordførere etter kommunevalget 2011, etter fylke. Rangert.

Fylke	Antall	Prosentandel
Hele landet	96	22
Finnmark	8	42
Akershus	9	41
Hordaland	13	39
Telemark	6	33
Rogaland	8	31
Buskerud	6	29
Vest-Agder	4	27
Troms	6	24
Hedmark	5	23
Sør-Trøndelag	5	20
Nordland	8	18
Østfold	3	17
Nord-Trøndelag	4	17
Oppland	4	15
Sogn og Fjordane	3	12
Vestfold	1	7
Aust-Agder	1	7
Møre og Romsdal	2	6
Oslo	0	0
	96 (av 429)	

Kilde: SSB.

Tabell 2. Antall og prosentandel kvinnelige varaordførere etter kommunevalget 2011, etter fylke. Rangert.

Fylke	Antall	Prosentandel
Hele landet	152	35
Oslo	1	100
Hedmark	12	55
Nordland	21	48
Østfold	8	44
Oppland	11	42
Nord-Trøndelag	9	39
Buskerud	8	38
Hordaland	12	36
Rogaland	9	35
Sogn og Fjordane	9	35
Telemark	6	33
Finnmark	6	32
Vestfold	4	29
Møre og Romsdal	10	28
Troms	7	28
Akershus	6	27
Aust-Agder	4	27
Vest-Agder	4	27
Sør-Trøndelag	5	20
	152 (av 429)	

Kilde: SSB.

Tabell 3. Kvinneandel blant listekandidater, kumulerte kandidater og valgte representanter til kommunestyrevalget 2011, etter fylke.

Fylke	Prosentandel kvinnelige listekandidater	Prosentandel kvinnelige kumulerte kandidater	Prosentandel valgte representanter
Hele landet	41,8	41,3	38,2
Oslo	43,1	47,8	45,8
Finnmark	43,4	44,1	42,5
Akershus	42,4	44,1	41,9
Hedmark	43,2	41,9	41,4
Oppland	42,9	43	40,2
Buskerud	42,1	39,9	40,1
Sogn og Fjordane	43,9	43,4	39,8
Nord-Trøndelag	41,8	40,8	39,6
Sør-Trøndelag	42,1	42,5	38,7
Vestfold	41,4	42,5	38,1
Østfold	41,9	38,7	37,7
Troms	41,2	38,6	37,5
Telemark	42,2	40,4	37,3
Hordaland	41,2	40,1	37
Rogaland	40,3	38,3	36,2
Nordland	41,5	41,5	36,2
Møre og Romsdal	40,4	39,7	35,9
Vest-Agder	39,5	42	34
Aust-Agder	41,5	40	31,3

Kilde: SSB.

Tabell 4. Andel gjenvalgte kommunestyrerepresentanter blant kvinner og menn i kommunestyrevalget 2011, etter fylke. Rangert etter differanse mellom prosentandel mannlige og kvinnelige gjenvalgte representanter.

Fylke	Prosentandel gjenvalgte mannlige repr.	Prosentandel gjenvalgte kvinnelige repr.	Differanse
Hele landet	47,3	38,8	8,5
Finnmark	40,8	39,7	1,1
Telemark	41,7	40,3	1,4
Oslo	31,3	29,6	1,7
Sogn og Fjordane	43,9	41,2	2,7
Oppland	43,8	40	3,8
Vestfold	46,8	42,2	4,6
Vest-Agder	45,9	39,4	6,5
Akershus	46,7	39,9	6,8
Hordaland	44,9	37,3	7,6
Troms	42,6	34,2	8,4
Hedmark	43,6	34,8	8,8
Møre og Romsdal	53	43,4	9,6
Rogaland	50,3	39,9	10,4
Nordland	50,9	40,5	10,4
Nord-Trøndelag	48,9	37,4	11,5
Østfold	52,2	40,2	12
Buskerud	49,9	37,5	12,4
Aust-Agder	44,8	32,4	12,4
Sør-Trøndelag	50,6	36,4	14,2

Kilde: SSB.

Tabell 5. Andel kvinnelige fylkestingsrepresentanter etter kommunestyrevalget 2011, etter fylke.

Fylke	Prosentandel kvinnelige fylkestingsrepresentanter
Hele landet	43,5
Nord-Trøndelag	51,4
Nordland	47,2
Telemark	46,3
Oppland	45,9
Sør-Trøndelag	45,9
Oslo	45,8
Rogaland	44,7
Akershus	44,2
Hordaland	43,9
Sogn og Fjordane	43,6
Østfold	42,9
Aust-Agder	42,9
Finnmark	42,9
Møre og Romsdal	42,6
Hedmark	42,4
Troms	40,5
Buskerud	39,5
Vestfold	38,5
Vest-Agder	37,1

Kilde: SSB.

Av tabellene leser vi at Vest-Agder skårer over landsgjennomsnittet når det gjelder kvinnelige ordførere, mens Aust-Agder er en av verstingene. Ser vi på andelen varaordførere ligger agderfylkene samlet på nest siste plass. Vi ser også tydelig at agderfylkene har landets absolutt laveste andel kvinnelige kommunestyrerepresentanter. Interessant er det også å merke seg den store differansen mellom kummulerte kvinnelige kandidater og valgte kandidater. Dette tyder på at velgerne på Sørlandet utmerker seg ved å gi forholdsvis flere personstemmer til menn enn til kvinner. Ser vi på prosentandel gjenvalgte kvinnelige representanter, ligger Vest-Agder omtrent på landsgjennomsnittet, mens Aust-Agder ligger på nest siste plass. Og mens det er 6,5 prosentpoeng færre kvinner enn menn som gjenvelges i Vest-Agder, så er differansen på hele 12,4 prosentpoeng i Aust-Agder. Ser vi på andelen kvinner i fylkestingene, ser vi at Aust-Agder ligger nokså nært landsgjennomsnittet, mens Vest-Agder ligger helt på bunn.

Vi har ikke ut fra våre data hatt mulighet til å analysere hva som ligger bak forskjeller i kvinners politiske representasjon. Ringkjøb og Aars (2008) påviser imidlertid at det i kommunestyre med stabilt høy kvinnerepresentasjon over tid (gjennomsnitt 45 prosent kvinner), er større sjanse for at det også er en kvinne i ordførervervet, enn i kommunestyre med stabilt lav kvinnere-

presentasjon (gjennomsnitt 25 prosent kvinner). Dette er interessant, og tyder altså på at når det er mange kvinner i lokalpolitikken, så påvirker dette kvinners mulighet til å få topposisjoner. Kanskje handler det om at det å være kvinnelig politiker har blitt veldig «vanlig» i slike kommuner, og kanskje handler det også om at det er god tilgang på kvinnelige talenter.

8 Utvelgelsesprosesser

Vi kan ikke si noe om partiers utvelgingsprosesser ut fra våre data, men vil referere annen relevant forskning og statistikk. Berglund (2005) mener at hovedproblemet når det gjelder likestilling i kommunestyrene kan føres tilbake til partiene. Slik han ser det, handler den lave kvinnerepresentasjonen i all hovedsak om at menn settes høyest på partienes lister. Ringkjøb og Aars (2008) viser at 38,8 prosent av kandidatene med stemmetillegg (det vil si de kandidatene partiene prioriterer å få valgt inn) ved valget i 2003 var kvinner, mens kvinneandelen kun var på 23,3 prosent blant førstekandidatene. SSB-tall viser at menn over 40 år er særlig overrepresentert på valglistene. De viser også at 48 prosent av de kvinnelige listekandidatene ved kommunevalget 2011 hadde høyere utdanning, mens det samme gjaldt for bare 35 prosent av de mannlige kandidatene.

Tall fra SSB viser også at fra kommunevalget 2007 til kommunevalget i 2011 var der ingen endring i kjønnsfordelingen mellom listekandidatene. Når tre av fire - 72 prosent- av listetoppene var menn i 2011. Når det gjelder andreplassen på valglistene, var situasjonen motsatt. Her var det 57 prosent kvinner og 43 prosent menn. Der var videre 59 prosent menn og 41 prosent kvinner blant de som hadde stemmetillegg. Heller ikke dette endret seg fra 2007. Det kommer også frem at kjønnsfordelingen blant listekandidater med innvandrerbakgrunn er jevnere enn for alle kandidatene sett under ett: 51 prosent var menn og 49 prosent kvinner i 2011. Også her finner vi altså tegn til at kvinner med minoritetsbakgrunn politisk sett er relativt likestilt. Det må det imidlertid trekkes frem at der er store forskjeller avhengig av landbakgrunn.

Norske lokalpolitiske nominasjonsprosesser er lokalt forankret, og Narud (2008) mener prosessene er relativt lukkede i den forstand at en relativt liten gruppe i de lokale partiavdelingene deltar. Ringkjøb og Aars (2010) undersøkte sammensetningen av nominasjonskomiteer i 22 kommuner og fant at nesten 70 prosent av medlemmene i komiteene var menn og at personer over 50 år var overrepresenterte. «Personlig egnethet» blir viktigere som kriterium jo høyere man kommer på de politiske listene. Et viktig spørsmål blir da om vi er «kjønnsnøytrale» når vi vurderer slik personlig egnethet. Aalberg og Todal Jenssen (2007) gjennomførte et eksperiment i forbindelse med et forskningsprosjekt, og lot en mann og en kvinne fremføre eksakt samme politiske tale for et sammensatt publikum. Resultatene viste at de mannlige tilhørerne opplevde mannen som mer kunnskapsrik, troverdig og overbevisende enn kvinnen. De kvinnelige tilhørerne, på den andre siden, vurderte den mannlige og den kvinnelige taleren likt. Dette kan tyde på at menn har større autoritet blant menn enn det kvinner har.

9 Personvalg

Ved kommunevalg kan velgerne gi kandidater på valglisten de benytter personstemmer. De kan også gi personstemmer til kandidater fra andre valglistene – såkalte «slengere». Det ligger ingen lovmessighet i at det å gi velgerne mulighet til å gi personstemmer fører til økt mangfold blant de folkevalgte, hva kjønn og andre likestillingsdimensjoner angår. På aggregert nivå får imidlertid kvinner i dag litt flere personstemmer enn det menn gjør (Ringkjøb og Aars 2008). Det ser også ut til at muligheten for personstemmer totalt sett går i favør av personer med minoritetsbakgrunn (Aalandslid 2008, Bergh og Bjørklund 2009). Dette betyr selvfølgelig ikke at dette er tilfelle i alle kommuner.

10 Kvinner og politikk: Oppsummering, diskusjon og videre FoU

Skal vi forstå kvinners politiske deltakelse, kan vi ikke trekke ut den politiske arenaen og studere denne frikoblet fra «det som skjer» på andre samfunnsarenaer, inkludert i hjemmet og i familien. Den tidligere nevnte sosiologen Dorothy Smith (2005) sier at det vi i utgangspunktet vet om samfunnet er at noe som skjer ett sted henger sammen med noe som skjer et annet sted, og at sosiologers oppgave er å vise disse sammenhengene. Mer enn å gi endelige svar på hvordan ting henger sammen, så er denne rapporten egnet til å lage hypoteser om disse sammenhengene – hypoteser som trenger videre utforskning.

Rapporten sammenstiller annen forskning og trekker frem flere forhold som vi med såkalte regresjonsanalyser kan bevise at påvirker kvinners politiske interesse og deltakelse. *For å oppsummere, så ser vi at hvis vi skal øke kvinners politiske deltakelse, så;*

- bør kvinner bli mer synlige i media og også være synlige langs et bredere spekter av temaer
- bør vi få enda flere kvinner involvert i frivillig organisasjonsliv
- bør vi øke og utvide kvinners politiske interesse
- bør vi få de politiske partiene til å gjøre mer for å rekruttere kvinner, gi dem maktposisjoner i lokallagene og sette dem høyt på valglistene
- bør vi jobbe for at folkevalgte kvinner får maktposisjoner og innflytelse
- bør vi jobbe for å få kvinner til å trives i og motiveres av politisk arbeid, slik at de stiller til gjenvalg
- bør vi fortsette arbeidet med å argumentere for likestilling og hvorfor likestilling er viktig

For å kunne besvare spørsmålet om *hvordan vi helt konkret skal gjøre dette*, trenger vi altså imidlertid mer kunnskap. Dette kommer vi tilbake til mot slutten av kapitlet.

Antakelig burde ytterligere to punkter stå på listen over, nemlig at vi *bør jobbe for å øke kvinners arbeidstid og for å få menn til å gjøre mer - og ta mer ansvar for - hus- og omsorgsarbeid*. Vi har vært inne på noe av dette tidligere i rapporten. I det følgende argumenterer vi for viktigheten av kjønnslikestilling i hjem og i arbeidsliv for kjønnslikestilling i politikken,

med et fokus som dreies mot Agder. Det er imidlertid viktig å presisere at de utfordringene vi finner på Sørlandet, også gjelder for resten av landet, men ofte i noe mindre grad. Fokuset dreies også mot mødre. Dette har bakgrunn i vår egen kompetanse, og i at vi vet at det er når et heterofilt par blir foreldre at kjønnsforskjellene i tidsbruk og ansvarsområder virkelig blir synlige.

I forbindelse med dette prosjektet om kvinner og politikk inviterte vi sørlandske kvinnelige politikere til et møte hvor formålet var å diskutere mulige årsaker til kvinners lave politiske deltakelse. Fra sine ståsted kunne disse politikerne til sammen pusle et komplekst årsaksbilde. Mange la imidlertid vekt på den kjønnskjeve arbeidsdelingen i de sørlandske hjem. Flere nevnte at kvinner fremdeles ofte har hovedansvaret - og størsteparten av arbeidet - i hjemmet, og også oftere enn menn synes det er problematisk å skulle bruke mer av tiden sin utenfor hjemmet. Slik de så det, hemmet denne tradisjonelle arbeidsdelingen i hjemmet kvinners politiske deltakelse. Mange la også vekt på at de forestillingene vi har om menn og kvinner, og om mødre og fedre, virker hemmende på politiske deltakelse.

I prosjektet *Likestilling og arbeidsliv på Agder*, som løp fra 2003 til 2005, intervjuet en av oss forfattere og to andre kolleger en del sørlandske småbarnsmødre om politisk deltakelse (Magnussen, Mydland og Kvåle 2005). Det å ikke være politisk aktiv ble argumentert for på en måte som for mange lignet argumentasjonen om å ikke jobbe fullt. Mødrene jobbet deltid for å kunne være noe hjemme med barna og legge til rette for den gode barndommen slik de forstod denne. Hvorfor skulle de, ut fra en slik logikk, bruke en del av den tiden de hadde skaffet seg og som skulle være «familietid» på å være politisk aktive? Enkelte ga også eksplisitt uttrykk for at de ikke var politisk interesserte og i grunnen var opptatt av «de nære ting». For en del fulltidsarbeidende kvinner fremstod også politisk aktivitet som nokså utenkelig. De følte i grunnen at de hadde strukket strikken ganske langt allerede, og dedikerte mesteparten av den våkne tiden utenom arbeidstid på familien. I dette prosjektet ble det også tydelig hvordan mødre hadde hovedansvaret hjemme og som regel var den som hadde oversikten, og dette kommer frem også i annen forskning fra Agder (Skarpenes og Eklund Nilsen 2011). Mange fortalte at ting hjemme ikke ble tatt tak i med mindre de selv tok tak i det, og at mennene måtte bes om å gjøre helt spesifikke oppgaver om de skulle bli gjort. Slik vi ser det, bidrar dette til å knytte mor til hjemmet og virker demotiverende på å bruke tid «ute», for eksempel i politikk. Hvem har lyst til å komme hjem fra jobb eller politiske møter til en masse oppgaver som har hopet seg opp hjemme?

Antropolog Jorun Solheim (1998, 2007) mener koblingen mellom mor, hjem og familie er «dyp-programmert» i oss, og etnolog Lissie Åström (1986) viser hvordan det svenske (og med overveiende sannsynlighet også det norske) kvinneidealet rundt 1900 og mange tiår fremover var eksplisitt knyttet til det å dedikere seg til familien. Hun mener den tidens kvinners vegring mot å bruke tid på ting som ikke veldig konkret kom familien til gode, må forstås mot en slik bakgrunn. Interessant nok setter denne formuleringen ord på funnene nevnt over. Mødre synes rett og slett å være «gjerrigere» enn fedre når det kommer til å bruke tiden sin på ting som ikke direkte kommer familien til gode. Dette må settes i sammenheng med at mødre i langt større grad enn fedre pålegges et moralsk krav for å tilpasse seg det vi forstår som barns behov (Ellingsæter 2005).

I prosjektet *Likestilling og arbeidsliv på Agder* spurte vi om sørlandske kvinners utstrakte deltidsarbeid kanskje hadde den fordel at forholdsvis flere kvinner hadde mer tid tilgjengelig til politisk deltakelse. På aggregert nivå viste det seg imidlertid få tegn til dette, og det kom fort frem at landsdelen tvert om over tid har hatt spesielt få kvinner i kommunestyrene. Dette, andre studier som viser at sørlendinger – og i all hovedsak religiøst aktive sørlendinger – er aller mest skeptiske til likestilling i form av at mor skal bruke mer tid «ute» (Magnussen og Repstad 2012), samt en del funn i denne rapporten, sannsynliggjør at det ligger noe felles bak både kvinners lave arbeidstid og lave politiske deltakelse på Agder. Historien tyder som tidligere nevnt på at skillet mellom menns og kvinners arbeid har vært spesielt skarpt på Agder, og kanskje kan vi også si at skillet mellom menn og offentlig sfære på den ene siden og kvinner og privat sfære har vært spesielt skarpt – uten dermed å gjøre dette til noe absolutt skille. Vi vet at sørlandske kvinner har vært aktive og hatt innflytelse i i alle fall deler av sivilsamfunnet – blant annet i avholdsbevegelse, misjonsbevegelse og andre religiøse organisasjoner (Seland og Aagedal (2008). Men kan det være at kvinners engasjement på Agder relativt oftere har stoppet der hvor man ikke lenger har kunnet argumentere for at det man bruker tid på tjener familie eller Gud? Er det noe av bakgrunnen for at kvinner som er enige i en påstand om at de finner svarene på de viktigste spørsmålene i religion, stemmer sjeldnere enn andre kvinner og også sjeldnere er medlemmer i et politisk parti? Dette er hypoteser fra vår side, men det er hypoteser vi har grunn til å fremme på bakgrunn av både denne og andre studier.

Kanskje er det heller ikke bare slik at det å være politisk aktiv gjør at folk kan stille spørsmål ved kvinners kvalitet som mødre. Kanskje har det også med hva vi anser som kvinnelig å gjøre? Noen av de kvinnelige politikerne vi møtte i forbindelse med dette prosjektet trakk frem at kvinner som deltar i

frivillig organisasjonsliv får mye positiv oppmerksomhet for det, mens kvinnelige politikere gjerne fremstilles som maktsyke. Er det å ønske seg makt og innflytelse mindre passende for kvinner enn for menn? Data fra det nevnte *Likestilling og arbeidsliv*-prosjektet kan tyde på det. Flere kvinner uttrykte eksplisitt at de var opptatt av faget sitt, men ikke var opptatt av å ha innflytelse i jobben sin, og kvinner som faktisk hadde makt, ordla seg gjerne slik, med en litt unnskyldende fremtoning: «Jeg må *innrømme* at jeg liker å være med å bestemme» (vår utheving). Snakker mannlige ledere på den måten?

Vi har ikke bare grunn til å tro at sørlandske kvinners relativt sterkere familieorientering er noe av grunnen til at kvinnene både jobber mindre og er mindre politisk aktive enn andre norske kvinner, men også at det å ha en såkalt sterk tilknytning til arbeidslivet kan berede grunnen for og fremme politisk deltakelse. Vi ser at kvinner som er med i frivillige organisasjoner er mer interesserte i politikk enn andre, og vi ser at kvinner som jobber fullt stemmer oftere enn kvinner som jobber deltid. I tillegg ser vi at mennesker som er utenfor arbeidslivet – blant annet «gifte uten betalt arbeid» - er mindre politisk interesserte enn andre og at kvinner som «ønsker et rolig liv» relativt sjeldnere er medlemmer av et politisk parti. Som tidligere nevnt, inneholdt *Likestilling og arbeidsliv*-prosjektet intervjuer med kvinner som mente at de engasjerte seg på en annen måte i jobben sin når de gikk fra deltids- til fulltidsstilling. Vi kan se for oss at det å være med i frivillige organisasjoner og det å ha en tett tilknytning til arbeidslivet bygger kunnskap, selvfølelse, sosiale relasjoner, engasjement, tillit og refleksivitet, og på disse måtene og ytterligere andre legger til rette for politisk interesse og deltakelse.

Om en slik hypotese har noe for seg, og vi kan si at sørlandske kvinners relativt sterkere familieorientering ikke bare virker demotiverende på fulltidsarbeid, men også demotiverende på politisk aktivitet, så har også dette konsekvenser for hvordan vi jobber for å øke kvinners politiske deltakelse. Det er nyttig for de som rekrutterer kvinnelige politikere å vite hvordan en del mødre tenker og å vite at våre forestillinger har stor kraft. At hvordan vi tenker betyr mye for hvilke muligheter og begrensninger vi ser rundt oss ble veldig tydelig i de tidligere nevnte kartleggingene av kvinner i prosess- og olje-/gassindustri (Magnussen og Svarstad 2012a, 1012b), hvor kvinner som jobber mye mer enn den gjengse sørlandske kvinne allikevel ofte følte de fant en god balanse mellom arbeids- og familieliv. Antakelig har disse kvinnene andre morsidealer enn det mange andre sørlandske kvinner har, og antakelig betyr det ganske mye for deres opplevelse av at «ting går greit». Tidsbruk er som nevnt ikke noen objektiv størrelse, men har mye symbolsk og kulturelt klebet til seg.

Vi kan ikke vedta kulturendringer, men noen ting, slik som offentlig debatt, kan bidra til endring. Vi kan ikke gå ut fra at all offentlig debatt medfører endring, men vi kan gå ut fra at det å synliggjøre, reflektere og diskutere i alle fall øker sjansen for endring. For å få en debatt som åpner opp i stedet for å lukke, er det slik vi ser det avgjørende med kunnskapsbaserte bidrag. Og igjen: Vi trenger ikke gjøre kvinners økte politiske deltakelse til noe barne- eller familiefiendtlig. Mener man likestilling er viktig, mener man at menn og kvinner skal dele goder og byrder, og makt og innflytelse, på *alle* samfunnsarenaer. Kort sagt: Fra et likestillingsperspektiv bør kvinner bruke mer tid på lønnsarbeid og politikk, mens menn bør bruke mer tid på hus- og omsorgsarbeid. Kanskje kan vi også se for oss at dette vil gi bedre ressursutnyttelse på samfunnsnivå? Slik situasjonen er nå, fungerer kjønn på mange måter en «propp» i systemet (samfunnet). At kjønn legger så store føringer på utdannings- og yrkesvalg, på hvor mye tid man har med barna sine og på hvor og hvor mye man engasjerer seg i det sivile samfunnet og mer spesifikt i politikk, skaper hindre, barrierer og rigiditet i stedet for flyt og fleksibilitet. Og som vi har sett i denne rapporten, så er der mye som tyder på at disse forskjellene i siste instans blir til et demokratisk problem. Her er det også på sin plass å nevne at våre demokratiske utfordringer ikke bare er knyttet til politikken, men også til arbeids- og næringsliv. Også her har kvinner langt mindre innflytelse enn menn, og Sørlandet er en landsdel som over tid har hatt spesielt få kvinnelige ledere.

Vi skrev lenger fremme i dette oppsummeringskapitlet at vårt prosjekt om kvinner og politikk først og fremst bidrar til å lage gode problemstillinger vi trenger å utforske videre, gjerne kvalitativt. *Slik vi ser det, bør det forskes på hva som hemmer og fremmer kvinners politiske deltakelse, slik at forskningen blir så konkret, nyttig og tiltaksrettet som mulig.* Er det noen grupper av kvinner som er spesielt lite «ute» i lokalsamfunnene? Hva kan vi gjøre for å dra med oss disse kvinnene? Hva er gode arenaer å rekruttere kvinner til politikken fra? Hva får kvinner til å takke ja og nei til å bli aktive i et politisk parti og/eller stille på liste? Hvordan jobbe mot og prate med kvinner for å få flere til å takke ja? Hva får kvinner til å trives og motiveres i politikken? Er kvinner mer opptatt av at politikk ikke skal ta mer tid enn nødvendig, og er de kanskje spesielt opptatt av å skulle utgjøre en forskjell? Å intervjuer partiers nominasjonskomiteer, ulike partiers kvinnenettverk og også en del kvinnelige politikere vil generere kunnskap som kan brukes for å rekruttere flere kvinner til politisk deltakelse.

11 Appendiks: Regresjonsanalyser

I de følgende tabellene presenteres hver enkelt variabel med dens betaverdi (Beta) og signifikansnivå (sig.). Betaverdien forteller oss styrken på sammenhengen mellom to variabler: Desto høyere verdi, jo sterkere er sammenhengen. Plussverdier viser at variabelen påvirker i positiv retning, mens negative verdier (-), forteller oss at de påvirker i negativ retning. Under hver tabell oppgis det i tillegg R^2 og Adjusted R^2 . Jo høyere R^2 /Adjusted R^2 er, desto mer forklarer de uavhengige variablene variasjoner i den avhengige variabelen og jo bedre er analysemodellen vår, siden vi har mange av de uavhengige variablene som faktisk påvirker den avhengige med i analysen.

Til hver betaverdi¹² er det oppgitt et tilhørende signifikansnivå. Sammenhenger som er signifikante på et visst nivå regnes som tilstrekkelig sikre (se innledningskapittel for mer om signifikans og representativitet). Vi har bare presentert og diskutert sammenhenger som er statistisk signifikante innenfor et 0,05-nivå. Disse sammenhengene finner du når du i sig.-kolonnen finner et tall som er lavere enn 0,05. Vi skiller opprinnelig mellom statistisk signifikans på fem prosent nivå (0,05), 1 prosent nivå (0,01) og mindre enn en promille (0,001). Vi skiller ikke mellom nivåene for signifikans i våre kommentarer, men oppgir altså alle signifikansverdiene for hver enkelt variabel i tabellen. Funn innenfor disse nivåene innebærer at vi med henholdsvis fem prosents, ett prosents eller under en promilles sannsynlighet kan si om våre hypoteser og teorier om ulike sammenhenger stemmer. I rapporten trekker vi frem de mest interessante signifikante funnene, og kommenterer derfor ikke alle.

Det har blitt testet for en rekke variabler for hver av regresjonsanalysene i prosessen, frem mot de endelige modellene som ligger vedlagt, herunder alder, kjønn, utdanning, yrkesstatus, sektor, bosted, oppvekststed, region, by/bygd, likestillingsholdninger, etnisitet, religiøsitet og familiebakgrunn. Enkelte av disse kan ha blitt fjernet underveis dersom de ikke kom frem som signifikante.

¹² Betydningen av de oppgitte verdiene avhenger av om det er en positiv eller negativ retning på beta, og forklares underveis i rapporten.

Tabell 6: I sin alminnelighet, hvor interessert er du i politikk?

I sin alminnelighet, hvor interessert er du i politikk?	Alle		Kvinner		Menn	
	Beta	Sig.	Beta	Sig.	Beta	Sig.
Hva er din alder?	-.175	.000	-.199	.000	-.159	.000
Er du kvinne eller mann?	.208	.000	-	-	-	-
Hva er din høyeste fullførte utdanning?	-.172	.000	-.149	.000	-.196	.000
Religion gir meg de beste svarene på alle vesentlige spørsmål jeg stiller meg	.044	.002	.053	.010	.037	.057
Er du elev, student eller lærling?	-.068	.000	-.077	.001	-.055	.008
Funksjonær-stilling	-.066	.000	-.072	.001	-.059	.004
Selvstendig næringsdrivende	-.025	.075	-.041	.056	-.016	.429
Arbeider du i offentlig eller privat sektor?	.074	.000	.062	.005	.090	.000
Er du medlem i en frivillig organisasjon?	-.024	.082	-.028	.189	-.022	.254
Hvor mange hjemmeboende sønner eller døtre er det i husstanden?	.058	.000	.048	.027	.065	.001
Er du vestlig/ ikke vestlig innvandrert?	.023	.087	.016	.430	.035	.067
Likestillingsholdninger	-.044	.001	-.113	.000	.007	.734
Har du en lederstilling?	-.097	.000	-.079	.000	-.108	.000
Jeg foretrekker å leve et rolig liv	.073	.000	.057	.006	.091	.000
Har du deltatt i organiserte organisasjoner / aksjoner for enkeltsaker?	-.118	.000	-.123	.000	-.113	.000
R ²	.154		.119		.130	
Adjusted R ²	.151		.113		.125	

Tabell 7: Stemte du ved kommunevalget i 2011?

Stemte du ved kommunevalget 11.-12. september 2011?	Alle		Kvinner		Menn	
	Beta	Sig.	Beta	Sig.	Beta	Sig.
Hva er din alder?	-.333	.000	-.354	.000	-.307	.000
Er du kvinne eller mann?	-.047	.002	-	-	-	-
Hva er din høyeste fullførte utdanning?	-.090	.000	-.061	.010	.102	.000
Hvor mange hjemmeboende sønner eller døtre er det i husstanden?	-.033	.021	-.056	.006	-.014	.478
Religion gir meg de beste svarene på alle vesentlige spørsmål i jeg stiller meg	-.047	.007	-.065	.009	-.037	.128
Hva vil du anså din personlige brutto samlede inntekt til pr. år?	-.024	.225	-.081	.004	.005	.835
Regner du deg som personlig kristen?	.044	.010	.057	.020	.024	.307
Har du hjemmeboende barn under skolealder	-.131	.000	-.143	.000	-.117	.000
Er du bosatt på Sørlandet?	.005	.728	.036	.067	-.023	.227
Mener du at en familie bør være likestilt?	.032	.025	-.044	.039	.078	.000
Kommer du fra en storby?	-.005	.715	.055	.007	-.056	.004
Er du elev, student eller lærling?	.146	.000	.121	.000	.162	.000
Har du selv betalt arbeid på heltid eller deltid?	.068	.000	.069	.004	.079	.001
Arbeider som ufaglært operatør	.058	.000	.067	.471	.048	.026
Arbeider som faglært operatør	-.010	.499	.016	.471	-.003	.895
Funksjonær	-.023	.125	-.019	.383	-.018	.368
Arbeidsløs	.046	.001	.055	.006	.048	.011
R ²	.250		.272		.252	
Adjusted R ²	.247		.265		.247	

Tabell 8: Stemte du ved stortingsvalget i 2009?

	Alle		Kvinner		Menn	
	Beta	Sig.	Beta	Sig.	Beta	Sig.
Hva er din alder?	-.195	.000	-.212	.000	-.182	.000
Er du kvinne eller mann?	-.011	.405	-	-	-	-
Hva er din høyeste fullførte utdanning?	-.077	.000	-.119	.000	-.040	.026
Hvor mange hjemmeboende sønner eller døtre er det i husstanden?	-.028	.018	-.031	.066	-.025	.129
Religion gir meg de beste svarene på alle vesentlige spørsmål i jeg stiller meg	-.040	.006	-.032	.116	-.047	.022
Hva vil du anså din personlige brutto samlede inntekt til pr. år?	-.024	.107	-.034	.096	-.026	.203
Regner du deg som personlig kristen?	.019	.194	.048	.018	-.011	.569
Arbeider du i offentlig eller privat virksomhet?	.033	.006	.039	.021	.022	.172
Har du hjemmeboende barn under skolealder	-.075	.000	-.053	.004	-.093	.000
Sørlandet vs. resten av landet	.003	.812	.014	.389	-.004	.779
Er du medlem av en frivillig organisasjon?	-.023	.048	-.023	.170	-.023	.150
Holdning til likestilling	.096	.003	-.013	.451	.071	.000
Kommer du fra en mellomstorby?	-.005	.681	.021	.213	-.024	.139
Kommer du fra en storby?	-.024	.044	-.025	.140	-.016	.319
Er du elev, student eller lærling?	.135	.000	.153	.000	.112	.000
R ²						
Adjusted R ²	.107		.139		.092	
	.105		.136		.089	

Tabell 9: Er du medlem av et politisk parti?

Er du medlem av et politisk parti?	Alle		Kvinner		Menn	
	Beta	Sig.	Beta	Sig.	Beta	Sig.
Hva er din alder?	.013	.546	-.010	.739	.034	.232
Er du kvinne eller mann?	-.056	.003	-	-	-	-
Hva er din høyeste fullførte utdanning?	.022	.231	.039	.158	.004	.865
Religion gir meg de beste svarene på alle vesentlige spørsmål jeg stiller meg	-.059	.001	-.117	.000	-.014	.552
Er du elev, student eller lærling?	.092	.000	.080	.004	.104	.000
Er du bosatt i en bygd eller by?	.097	.000	.129	.000	.072	.003
Utfører du frivillig arbeid for et idrettslag?	-.020	.265	.037	.150	-.057	.020
Arbeider du i offentlig eller privat sektor?	-.021	.255	-.001	.150	-.035	.145
Er du medlem i en frivillig organisasjon?	.100	.000	.109	.000	.099	.000
Har du hjemmeboende barn under skolealder	-.002	.935	-.036	.198	.031	.246
Er du vestlig/ ikke vestlig innvandrer?	.008	.626	.039	.114	-.016	.480
Likestillingsholdninger	-.019	.269	.018	.476	-.045	.059
Har du en lederstilling?	.032	.069	.061	.017	.009	.723
Har du selv betalt arbeid på heltid eller deltid?	.006	.762	.012	.637	-.003	.914
Jeg foretrekker å leve et rolig liv	-.080	.000	-.075	.002	-.099	.000
R ²						
Ajustert R ²	.037		.065		.028	
	.041		.057		.035	

Litteraturliste

Aalandslid, Vebjørn (2008) *Innvandrere og kommunestyrevalget i 2007*. SSB: rapport 2008/47.

Allern, Sigurd (2001) *Nyhetsverdier*. Kristiansand: IJ-forlaget.

Berglund, Frode (2005) *Likestilte politikere? Om rekruttering og frafall i lokalpolitikken*. NIBR- rapport 2005:18.

Berglund, Frode og Bernt Aardal (2007) *Politisk deltakelse – håp for nye generasjoner* i Bernt Aardal (red.): *Norske velgere*. Oslo: Damm & Søn AS.

Bjørklund, Tor og Johannes Bergh (2013) *Minoritetsbefolkningens møte med det politiske Norge: partivalg, valgdeltakelse, representasjon*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.

Bråten, Beret (2011) "Hun oppfattes sikkert veldig som norsk" – om betydningen av etnisk minoritetsbakgrunn når kandidater vurderes". I: *Sosiologi i dag*, nr. 3-4/2011.

Dahlerup, Drude (2011) «Women in Nordic Politics – A Continuing Success Story? ». I: Niskanen, Kirsti (red.): *Gender and Power in the Nordic Countries – with focus on politics and business*. Oslo. NIKK Publications 2011:1.

Eide, Elisabeth (2006) «Journalistikk og marginalisering: Bilder som fryser forskjeller - og bilder som blir borte». I: Von der Lippe, Berit og Elisabeth Eide (red.): *Medier, politikk og samfunn*. Oslo: Cappelen.

Ellingsen, Dag (2010) «Sørlandet stadig på etterskudd», *Samfunnsspeilet* nr. 1/2010, Statistisk sentralbyrå.

Ellingsen, D., M. Jeppesen, H. Røed og N. Jentoft (2009) *Levekår i Vest-Agder. Levekårsutfordringer i fylket og i landsdelen*. FoU-rapport nr. 1/2009. Agderforskning.

Ellingsæter, Anne Lise (2005) «De ”nye” mødrene og remoralisering av moderskapet». I: *Nytt Norsk Tidsskrift* nr. 22/2005.

Falkenberg, Vidar og Kristina Nilsen (2009) «Lite brukt som kilder». I: *Innvandrere i norske medier: medieskapt islamfrykt og usynlig hverdagsliv*. IMDI (Integrerings- og mangfoldsdirektoratet) årsrapport 2009.

Hansen, Tore og Tjerbo, Trond (2003) *Politisk engasjement, borgerroller og sosial kapital*. Rapport 62 i Makt- og demokratiutredningens rapportserie.

Hellevik, Tale og Ottar Hellevik (2012) «Holdninger til likestilling». I: Hansen, Thomas og Britt Slagsvold (red.): *Likestilling hjemme*. Nova rapport nr. 8/2012.

Holter, Ø.G., H. Svare og C. Egeland (2008) *Likestilling og livskvalitet 2007*. Oslo: Arbeidsforskningsinstituttet.

Jenssen, Anders Todal & Toril Aalberg (2007) «Den politiske allmenningens tragedie?». I: Todal Jenssen, Anders og Toril Aalberg (red.): *Den medialiserte politikken*. Oslo: Universitetsforlaget.

Kitterød, Ragni Hege (2010) *Yrkesarbeid blant par: hvor finner vi de utradisjonelle tilpasningene? Analyser av undersøkelsen Livsløp, generasjon og kjønn (LOGG) 2007*. Rapport nr. 18/2010. Statistisk Sentralbyrå.

Kitterød, Ragni Hege og Marit Rønsen (2011) «Hvem er hjemmearbeidende i dag?» I: *Samfunnsspeilet* nr. 1/02 2011. Statistisk sentralbyrå.

Kjeldstad, Randi og Ivar Åsland Lima (2010) *Religiøsitet og likestilling hjemme. Analyser av undersøkelsen Livsløp, generasjon og kjønn (LOGG) 2007*. Rapport nr. 18/2010. Statistisk Sentralbyrå

Krogstad, Anne (2004a) «Fjernsynsvalgkamp. Noen retoriske øvelser i fordeling av skyld og ære». I: Aardal, Bernt, Anne Krogstad og Hanne Marthe Narud (red.): *I valgkampens hete*. Oslo: Universitetsforlaget.

Krogstad, Anne (2004b): «En joggedress og en gråpapirpose over hodet, takk. Valgkamp og terningkast». I: Aardal, Bernt, Anne Krogstad og Hanne Marthe Narud (red.): *I valgkampens hete*. Oslo: Universitetsforlaget.

Lappegård, Trude og Randi Kjeldstad (2010) «Holdninger til kjønnsroller og likestilling på hjemmebane». I: R. Kjeldstad og J. Lyngstad (red.): *Utradisjonell likestilling? Analyser av undersøkelsen Livsløp, generasjon og kjønn (LOGG) 2007*. Rapport nr. 18/2010. Statistisk Sentralbyrå

Lilleaas, Ulla-Britt (2003) *Fra en kropp i ustand til kroppen i det moderne. Det samfunnsvitenskapelige fakultetet, Universitetet i Oslo.*

Lima, Ivar og Ragnhild S. Jensen (2012) "Arbeidsdeling hjemme". I: T. Hansen og B. Slagsvold (red): *Likestilling hjemme*. NOVA-rapport.

Magnussen, May-Linda og Pål Repstad (2010: «Religion og likestilling mellom kvinner og menn». I: Schmidt, Ulla og Pål Ketil Botvar (red.): *Religion i dagens Norge. Mellom sakralisering og sekularisering*. Oslo: Universitetsforlaget.

Magnussen, May-Linda, Pål Repstad og Sivert Urstad (2012) «Skepsis til likestilling på Sørlandet – et resultat av religion»? I: *Tidsskrift for kjønnsforskning*, nr. 3/4 2012.

Magnussen, May-Linda, Mydland, T. og Kvåle, G. (2005) *Arbeid ute og hjemme: Sørlandske mødres valg og vurderinger. Rapport fra prosjektet Likestilling og arbeidsliv på Agder*. Agderforskning. FoU-rapport nr. 5/2005.

Magnussen, May-Linda og Christine. Svarstad (2012a) *New Facts. Forprosjekt. Kartlegging av kvinner i prosess- og olje/- gassindustri på Sørlandet*. Agderforskning. Prosjektrapport nr. 10/2012.

Magnussen, May-Linda og Christine Svarstad (2012b) *New Facts. Hovedprosjekt. Videre analyser av kvinner i prosess- og olje/- gassindustri på Sørlandet*. Agderforskning. Prosjektrapport 15/2012.

Medborgerundersøkelsen 2001 (hovedfilen). Data samlet av Markeds- og mediainstituttet. Andre NSD-utgave, Bergen 2009.

Niskanen, Kisti (2011) "Gender and power in the Nordic countries: A comparative Perspective". I Niskanen, Kristi (red.): *Gender and power in the Nordic countries- with focus on politics and business*. NIKK Publications 2011:1. Oslo.

Norges offentlige utredninger (NOU) 2012:15: *Politikk for likestilling*. Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet.

Education at a glance 2009. OECD Indicators.

Rappana Olsen, Benedichte C. (2009) «Familien og det sivile samfunn - sentrale velferdsarenaer». I: Stamsø, Mary Ann (red.): *Velferdsstaten i end-*

ring. *Norsk sosialpolitikk ved starten av et nytt århundre*. Oslo: Gyldendal akademisk.

Ringkjøb, Hans-Erik og Jacob Aars (2008) *Får vi også være med? Om kvinner i norsk lokalpolitikk*. Bergen. Uni Rokkansenteret Notat 3-2008.

Sagen, Marianne, Kval, Karl-Eirik, Mellbye, Axel J. (2008): *Politikk og makt: Programfag politikk og menneskerettigheter*. Oslo: Cappelen Damm.

Saglie, Jo (2009) «Hvorfor delta i lokalpolitikken- og hvorfor ikke». I:

Saglie, Jo (red.) *Det nære demokratiet – lokalvalg og lokal deltagelse*. Trondheim: Abstrakt forlag.

Seland, Bjørg og Olaf Aagedal (2008) *Vekkelsesvind: den norske vekkingskristendommen*. Oslo: Samlaget.

Skarpenes, Ove og Ann Christin Nilsen (2011) *Kjønnsforskjeller i en likhetskultur. En studie av arbeidsdeling, sosialisering og likestilling i Agder*. FoU-rapport. Kristiansand, Agderforskning.

Skjeie, Hege og Mari Teigen (2003) *Menn imellom. Makt dominans og likestillingspolitikk. Makt- og demokratiutredningen 1998- 2005*. Oslo: Gyldendal.

Smith, Dorothy (2005): *Institutional Ethnography. A Sociology for People*. Oxford: Alta Mira Press.

Solheim, Jorun (1998) *Den åpne kroppen. Om kjønnsymbolikk i moderne kultur*. Oslo: Pax forlag.

Solheim, Jorun (2007) *Kjønn og modernitet*. Oslo: Pax forlag.

Strømsnes, Kristin (2003) *Folkets makt: medborgerskap, demokrati og deltagelse*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Teigen, Mari (2012) *Norske makteliter 2001-2011. En oppdatering av posisjonsutvalget i den norske lederskapsundersøkelsen*. Notat, Institutt for samfunnsforskning.

Wollebæk, Dag og Karl- Henrik Sivesind (2010) *Fra folkebevegelse til filantrop? Frivillig innsats i Norge 1997- 2009*. Bergen/ Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor, rapport 2010:3.

Vaage, Odd Frank (2012) *Tidene skifter. Tidsbruk 1971-2010*. Oslo: SSB.
Van der Ros, Janneke, Vegard Johansen og Ingrid Guldvik (2010) «Fra folkevalgt til utvalgt. Kjønn, makt og kjønnsmaktbalanse». I: *Tidsskrift for samfunnsforskning*, årgang 51, nr. 2. Oslo: Universitetsforlaget.

Ødegård, Guro (2007) “Political socialization and influence at the mercy of politicians: A study of local participation project among young people in Norway”. I: *Young*, årgang 15, nr. 3.

Aalberg, Toril og James Curran (2012) “How Media Inform Democracy. Central Debates”. I: Aalberg, Toril og James Curran (red.): *How Media Inform Democracy. A Comparative Approach*. New York, London: Routledge.

Aars, Jacob og Dag Arne Christensen (2011): “Hvis bare flere kunne stille! Kjønn og politisk motivasjon». I: *Tidsskrift for kjønnsforskning*, nr. 3/2011.

Aarseth, Helene (2008): *Hjemskapingens moderne magi*. Det samfunnsvitenskapelige fakultetet, Universitetet i Oslo.

Åström, Lissie (1986) *I kvinnoled: Om kvinnors liv genom tre generationer*. Liber Förlag.

Fou informasjon

Tittel	Kvinner politiske interesse og del- takelse
Prosjektnr	1896
Oppdragets tittel	Kvinner og politikk
Prosjektleder	May-Linda Magnussen
Forfattere	May-Linda Magnussen og Christine Svarstad
Oppdragsgiver	Stemmerettskomiteen i Vest-Agder
Rapport type	Prosjektrapport
Rapport nr	5/2013
ISSN-nummer	0808-5544
Tilgjengelighet til rapporten	Åpen
4 emneord	Politikk, deltakelse, representasjon, interesse
Sammendrag	Denne rapporten oppsummerer forskning om kvinner og politikk og bidrar med egne analyser av faktorer som påvirker kvinners politiske in- teresse og deltakelse.